

Maden Pazarlarına Toplu Bakış

Hüsnü KALE*

Giriş :

Ağustos ayında, dünya maden pazarlarında çok yaygın bir şekilde fiyat düşüşleri oldu. Bunun sonucu olarak her zamanki gibi, önce, ekonomik çalışma sınırında faaliyet gösteren madenler kapandı, bunu takiben az çok kârda çalışan madenlerde üretim «rölan-ti» ye alındı. Büyük işletmeler ise fiyatların daha fazla düşmemesi için ürünlerini pazara sürmediler. Bu yazıda, pazarda meydana gelen dalgalanmaların bazı sebepleri, çeşitli madenlerin son durumları ve çok kısa vadede gelişme eğilimleri üzerinde durulacaktır.

Maden Pazarlarındaki Dalgalanmalar :

Pazarlardaki dalgalanmanın yalnız fiyatta veya yalnız talep miktarlarında olduğuna rastlanmıştır. Bunların her ikisi de aynı zamanda vuku bulmaktadır. Bu nedenle «dalgalanma» deyince bu hareketin hem fiyatta, hem de talep miktarında olduğu göz önüne alınmalıdır.

Dalgalanmalar başlıca iki sebepten ileri gelir :

1. Dış sebepler (Exogen Factors)

Madencilik dışı olayların madencilığe etkileri :

- Ulusal konjonktürel yapılar,
  - Ulusal politikalar ve savaşlar
  - İklim ve mevsimler,
  - İkame malları
  - Nakliyat tarifeleri
- olmak üzere beşe ayrılır.

2. İç sebepler (Endogen Factors)

Madencilığın kendi bünyesinde vuku bulan ve dalgalanmalara sebep olan olaylar :

* Maden Yüksek Mühendisi, Ekonomist ve Pazar Araştırma Uzmanı. Alaçam Müş. Müh.

a) Kullanma alanında uygulanan teknoloji ve yeni buluşlar,

b) Rezerv ve kalite değişimleri,

c) Talep ve arz eskenliği

d) İşçi grevleri
olmak üzere dörde ayrılır.

Bu sebeplerin maden pazarlarında meydana getirdiği çalkalanmalar şüphesiz ki aynı kuvvette değildir. Örneğin, Rodezya buhranının (veya Süveyş kanalının açılmasının) krom talep ve fiyatlarını etkilemesi ile Şili bakır madenlerindeki grevlerin bakır talep ve fiyatlarını aynı oranda etkilemesi beklenemez. Zira her iki olayın ne kadar süreceği hakkında yapılan tahminler de farklıdır. Burada, b> faktörlerden bazılarının pazarda bazı madenleri nasıl etkilediği hakkında örnekler verilecektir.

Son aylardaki fiyat düşüşlerinin genel nedenleri :

Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında fiyatlardaki düşüşü etkileyen başlıca üç olay sayılabilir.

1. Mevsim

Maden pazarlarında yapılan uzun süreli (10-15 yıl) gözlemler, fiyatların genel olarak Temmuz ortalarında düşmeğe başladığını, Ağustos ortalarında en düşük seviyeye indiğini ve Eylül ortalarında yükselmeğe başladığını göstermektedir. Bunun sebebi, maden satın alan işletmelerin işçilerine yazın tatil vermeleri dolayısı ile üretim seviyesinin düşmüş olması ve bu dönemin madencilik faaliyetlerinin en uygun olduğu bir devreye rastlaması dolayısı ile üretimin yüksek bir seviyede bulunması; başka bir deyimle talebin çok düşük olduğu bir devrede arzın çok yüksek olması fiyatların düşük bir seviyede teşekkül etmesine sebep olmaktadır. (Aynı konuda bakınız Metal ve Maden Haberleri, sayı 2. sayfa 3).

2. Rezerv ve kalite deęişmeleri :

Son on yılda bulunan en büyük madenlerin (Bakınız, M. M. H. sayı 7) çoğu son birkaç yılda bulunmuş ve fizibilite etüdlerinin bitirilmesiyle uygulama plânlarına başlanmıştır. Afrika, Avusturalya, Kanada ve Asya'da bulunan bu rezervler relatif olarak çok büyüktür. Maden alıcıları bu suretle rahat bir satınalma politikası izleme olanığına kavuşmuşlardır.

3. Arz esneklięi :

Birçok madenler bakımından büyük rezervlere sahip olan Avustralya'nın eski geleneklerini bir tarafa bırakarak Maden Cevheri ihraç etmeğe başlamış olması pazarda, özellikle «obur» Japon endüstrisine hammadde arzemesi (bu konuda, bak. M.M.H. sayı 4,5, 6), maden pazarında eskidenberi mevcut olan inelastik arz durumunu değiştirmiştir. Pazarda arzın esnek oluşu da etkisini fiyatlarla düşmesi yönünde göstermiştir.

Metaller ve Madenler itibariyle Pazarın son durumu :

Cıva : Şubat ve Mart aylarında, cıva borsasında rekor fiyatlar kaydedildi. 1 şişe cıva fiyatı 500 doların üstüne çıktı. Fakat cıva kullanan kostik-klorin endüstri artıklarının deniz ve nehir sularına atılması ve bu artıklarda kalan cıvanın balıkların dokularında zehirli ve öldürücü birikimler meydana getirdiği tesbit edildikten sonra, en büyük cıva tüketicisi olan A.B.D. nde hükümet harekete geçti. Cıva kullanan 13 firma hakkında dava açtı. Sonunda cıva kullananlar prose değiştirmek üzere araştırmalar yaptılar. Bazıları prose değiştirdi, bazıları da artıkları kontrol altına alan cihazlar keşfettiler, (bak. M.M.H. sayı 1 den 14'e kadar). Diğer taraftan yılın ilk aylarındaki fiyat yüksekliği birçok (zayıf tenörlü de olsa) madenin işletilmesine yol açtı. Bu durum arz fazlalığı meydana getirdi. Her ikisi birisi talebin azalmasına diğeride arzın artmasına sebep olduğundan) fiyatların düşmesine yol açtı. Halen fiyatlar New York'ta 340 dolar ve başlıca Avrupa limanlarında 147 sterlin civarında borsalara kayıtlı olmasına rağmen alış-veriş yoktur.

Cıva fiyatlarının nasıl gelişeceği hakkında bir yorum yapmak maalesef mümkün değildir. Zira Kostik - Klorin üreticilerinin durumu henüz mahkeme sonuçlarına bağlıdır. Mahkeme sonuçları ilân edildikten sonra durum açıklığına çıkacaktır. Halen cıva satıcıları için en iyi politika olarak «beklemek» tavsiye edilebilir.

Antimuan : Antimuan piyasası mevsimin normal etkisi altında bulunmakla beraber cıva'daki gibi yılın ilk çeyreğinde (geçen yılın Eylül 15 inde başlayan) kaydedilen rekor fiyatlar dolayısı ile düşük tenörlü cevherlerin işletilmesiyle bir arz fazlalığı meydana geldi, fiyatlar düştü. Bununla beraber dünyanın en büyük antimuan üreticisi ojan Çin'in batı blokuna Antimuan ihracatından vazgeçmesinin fiyatları tekrar yükselteceği zannedilirken durum tersine cereyan etti; bunun sebebi A. B.D. nin Kamboçya harekâtından kamu oyu baskısıyla imtina etmesidir. Antimuanın en büyük kullanma anlarından birisi Antimuanlı kurşun olduğundan herşeye rağmen fiyatlar düştü. Halen New York'ta fiyatlar 350 TL/ünite, Londra'da 320 TL/ünite olmasına rağmen alış veriş yoktur. Önümüzdeki aylarda mevsimlik tesirin ortadan kalkması dolayısıyla fiyatlarda bir yükselme beklenmelidir. Fakat şu noktayı daima gözönüne almak gerekir : Antimuan stratejik bir madendir, bölgesel bir savaşla fiyatları aşırı derecede yükseltecektir. Ortadağı'daki politikayı izlemek, antimuan satıcıları için enteresan olmalıdır. (M. M. H. sayı 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11, 14).

Çinko: Çinko tamamen mevsim etkileri altında kalmış ve librede 1-2 sent düşmüştür. Büyük rezervler bulunamamıştır. Bu yüzden Ekim ayından itibaren fiyatların Nisan seviyesine yükselmesi beklenmektedir. Oldukça istikrarlı bir fiyat seviyesi vardır, bu yüzden aşırı yükselmeler beklenemez (Bak M. M. H, sayı 2,4,7,8,9).

Kurşun : Çoğunlukla çinko ile beraber istihraç edilmelerine rağmen «birbirine benzemeyen ikizler» durumundadırlar (MMH, sayı 4). Kurşun fiyatları yurt dışı piyasasında oldukça düşük olmasına rağmen yurtiçi piyasasında yüksektir. Yurtdışı piyasasında fi-

yatlar, uzun devrede çok değişmiştir, ve artan nüfus ve milli gelirlerle kıyaslanırsa, relatif olarak düşme eğilimindedir. Yurtiçi piyasası fiyatları ise yükselme eğilimindedir.

Kurşunun en zayıf tarafı şüphesiz ki, bugünkü geniş kullanma alanları göz önüne alınırsa, özgül ağırlığının büyüklüğüdür. Bu yüzden kurşunu (Nükleer endüstri müstesna olmak üzere) ikame edecek birçok mal vardır. Özellikle son zamanlarda, metallere Alüminyum, Titan, Zirkon ve Berilyum; non - metallere asbestli çimento ve suni maddelerden polivinil klörürden mamul eşyalar, ikame malı olarak sayılabilir.

Kurşun stratejik madde olduğundan savaşlarla çok yakın bir ilişkiye sahiptir. Ayrıca mevsim etkisi altındadır. Halen kurşun cevheri Londra Borsasında 32,04 Tl/ünite üzerinden işlem görmektedir. Yakında mevsim etkisi dolayısıyla kurşun metalinde beklenen çok cüzi bir artış dışında bir değişiklik olması muhtemeldir.

Bakır : Denebilir ki, şu anda dünyanın en huzursuz pazarlarından birisi bakırdır. Zira dünya blister bakır ihracatında birinci ve ikinci sıraları işgal eden, sırasıyla Şili ve Peru'da hükümetlerin devletleştirme politikası, bu ülkelerde yabancı sermaye olarak yıllardır faaliyet gösteren büyük firmaları ürkütmüştür. Diğer taraftan Japonların yepyeni bir sistemle Afrika'dan elde ettikleri haklar ve Avustralya ile yapmayı başardıkları uzun vadeli ithalat anlaşmaları dolayısıyla zati ihtiyaç fazlasını pazara arz etme tehdidi pazarın huzursuz olmasını önemli miktarda etkilemektedir. !

Bakır fiyatlarında meydana gelecek küçük bir değişiklik, otomobilden elbise düğmesine kadar birçok malı etkiler.

Bu etkileme de, orantılı bir şekilde olmaz; yani bakır fiyatı % 10 artarsa örneğin otomobilin bir kablosundaki artış % 10 olmaz, üssel bir şekilde, daha fazla artar. Bu nedenle, endüstrinin dayanak noktası olan mallardan çimento fiyatı % 5 artınca inşaat değerleri nasıl % 10 artıyorsa bakırda da aynı mülâhazaları yürütmek gerekir.

Devalüasyon kararlarıyla birlikte Hükümetimiz bakır fiyatlarının arttırılmayacağını beyan etmiştir (Gazete haberleri). Zira bakırdan mamul mallar, ithalâtımızda önemli bir yer tutmaktadır. Mamul mallar özellikle otomobil yedek parça aksamını kapsamaktadır.

Fakat yakın bir gelecekte, aynen tarım kesiminde olduğu gibi «ÖRÜMCEK» teorisi gerçekleşecek ve resmî beyanatlara rağmen yurtiçi bakır pazarında fiyatlarda önemli miktarda yükselme görülecektir.

Yurtdışı piyasasının mevsim etkilerinden sonra bir miktar yükselmesi beklenir. Ancak bakır pazarının bir aylık tahminini bile güçleştiren önemli faktörleri izlemek gerekmektedir : Şili'deki işçi grevlerinin durumu; Peru hükümetinin yabancı firmalara verdiği mihilin- ki bu günlerde sona eriyor-durumu, Japonların orta vadeli «damping» e kadar verip vermeyecekleri.

Asil Metaller : Altın, Gümüş, Platin :

Genel olarak asil metal pazarları ülkelerin ulusal konjonktürel yapılarıyla ilgilidir. Rusların, batı ülke ekonomilerini açmaza aldıkları konulardan birisi, Rusya'da tarım ürünlerinin beklenenden düşük olduğu yıllarda asil metallere bol miktarda ve ucuz fiyatla ihraç etmeleridir. Etibank tarafından ihraç edilen kompleks minerallerden (Bakır - Kurşun - Çinko), asil metallere rafine sonunda geri alınması yurdumuza her yıl bir miktar asil metal girmesini sağlıyorsa da bu miktar yetersizdir. Esas itibarıyla bu yıl batı bloku ülkeleri ekonomisi bir depresyon devresine girmiş bulunmaktadır. Bu depresyonun 1973 yılı ortalarında maksimum seviyeye ulaşacağı ekonomik göstergelerden anlaşılmaktadır.

Böyle devrelerde para değerinden düşüşünden «altına hücum» başlar; talep aşırı derecede arttığından fiyatlar yükselir.

Önümüzdeki aylarda yurtiçi asil metal fiyatlarında % 8 kadar bir artış beklenmelidir. Yurtdışı fiyatlarındaki artış % 2 ilâ 4 arasında kalacaktır.

Devalüasyondan sonra dış ve iç pazardaki altın fiyatlarının eşit bir seviyede bulun-

ması gerekirdi. Fakat 24 ayar külçe altın New-york ve Londra borsalarında 17,40 TL/gr civarındadır. Bunun sebebi devalüsyonun halen başarıya ulaşmamış olmasıdır. 2 ayda meydana gelen bu fark % 7,8 oranına tekabül etmektedir ki, iç pazarda zamların devam etmesi altın fiyatlarına olan etkisini gelecek 2 ay içinde de aynı oranda sürdüreceğini göstermektedir (Bak : M M H sayı 1, 2, 3,4, 5, 6, 13).

Krom : Stratejik mineral sınıfındadır. Fiyatları, tamamen ulusal politika ve savaşlar etkiler. A.B.D. nin Kamboçya harekâtından geri çekilmesi sonunda (Kuzey Vietnam ile yaptığı savaşları «mutad» farzederek) krom fiyatlarında bir düşüş olacağı (kayıd ihtiyatla) sanılmaktaydı. Fakat son günlerde Nixon'un barış teklifini görüşmesiz olarak Hanoi'nin reddetmesi sonunda savaşın daha da süreceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle krom fiyatlarında önümüzdeki aylarda bir değişme beklenmemelidir. Rodezya ile İngiltere arasındaki anlaşma çalışmaları olağanüstü bir safhaya girdiği taktirde şüphesiz ki durum değişecektir. Ayrıca Süveyş Kanalı'nın açılması krom fiyatlarını düşürecektir.

Demir : Yurtdışı fiyatlarında değişiklik olmayacaktır. Bütün endüstrilerin temel taşı niteliğini 15 yıl daha sürdürecektir.

Endüstriyel Hammaddeler : Alümina, Boksit, Korund, Zımpara, Karpit, Asbest Barit, Beril, Kolemanit, Boratlar, Bentonit, Diyatomit, Feldspat, Fluorit, Grafit, Kireçtaşı, Lityum, mineralleri, Manyezit, Manganez, Mika, Nefelinli Siyenit, Okr, Olivin, Perlit, Fosfat, Potas, Pirit, Sillemanit, Kükürt, Talk, Vermikülit, Vallastonit, Zirkon vs. için fiyatlar uzun devrelerde ancak değişmekte ve yıldan yıla ortalama olarak % 10 dan az bir artış kaydetmektedirler. Bu maddelerin talep miktarını en çok ikame malları ve nakliyat etkilemektedir. Ayrıca aralarında ikame de bahis konusudur. Fakat bir A malını ikame edecek başka bir B malı bulunursa, A malının başka bir kullanma alanı ortaya çıkmaktadır.

Fiyatlarda yıldan yıla" ortalama olarak meydana gelen % 10 luk artış da tamamen üretim mallarındaki enflasyon veya işçi ücret artışlarından ileri gelmektedir.

Bu nedenle önümüzdeki aylarda bir artış (Ocak 1971 e kadar) olmayacaktır.

**Metal ve Maden Pazarları ile İlgili Olayları
Haftasında Haber Alabileceğiniz Yayın**

METAL VE MADEN HABERLERİ

Maden Mühendisleri Odası'nın Haftalık Yayını

**İsteme Adresi : Maden Mühendisleri Odası
Selânik Cad. 19/3 — Yenişehir/ANKARA**

Yıllık Abone Ücreti : 120.— TL.
6 Aylık » » 60.— TL.
3 Aylık » » 30.— TL.